

פרשת שלח-יהושע וכלב בלב אחד בפה אחד?

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

במדבר פרק יג-תגובת כלב

(כח) אָפֶס כִּי־עַז הָעַם הִישָׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִרְוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יִלְדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם:
(כט) עַמְלֹק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנִּגָּב וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

(ל) וַיְהִס כָּל־בְּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה נַעֲלֵה וַיַּרְשֵׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוֹכַל לָהּ:
(לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לַעֲלֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ:

במדבר פרק יד-תגובת משה אהרון וכלב

(א) וַתִּשְׁאַל כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא:
(ב) וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוֹ־מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוֹ־מִתְּנוּ:
(ג) וְלָמָּה יִקְוֶה מִבֵּיא אֹתָנוּ אֶל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֲרֹב נַשִּׁינוּ וְטַפְנוּ יִהְיוּ לַבַּז הַלּוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיִמָּה:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נַתְּנָה רָאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרָיִמָּה:
(ה) וַיַּפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קְהֵל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(ו) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּרֶנוֹן וְכָל־בְּרִיפְנֹה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאֶרֶץ קִרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:
(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֹר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לַתּוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד:
(ח) אִם־חִפְצֵי בָּנוּ יִקְוֶה וְהִבִּיא אֹתָנוּ אֶל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ:
(ט) אַךְ בִּיקוֹן אֶל־תִּמְרֹדוֹ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאֶרֶץ כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם סוֹר צִלָּם מִעֲלֵיהֶם וַיִּקְוֶה אֹתָנוּ אֶל־תִּירָאִם:
(י) וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לַרְגֹּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וַיִּכְבֹּד יִקְוֶה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

במדבר פרק יד-תגובת משה לעונש

(יא) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָּה וַיִּנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָּה לֹא־יֵאֱמִינוּ בִּי בְּכָל־הָאֲתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:
(יב) אֲכַנּוּ בַּדָּבָר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:
(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יִקְוֶה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הִעֲלִית בְּכַחַךְ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ:
(יד) וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כָח אֲדֹנִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:
(יח) יִקְוֶה אֲרוֹךְ אַפִּימָה וְרַב־חֶסֶד נִשְׂא עִוֹן וְפָשַׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶלֶד עִוֹן אֲבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים:
(יט) סֶלַח־נָא לָעוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגֹּדֶל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנֶּה:
(כ) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה סֶלַחְתִּי כְּדָבָרְךָ:

במדבר פרק יד-כלב ויהושע בספור העונש

(כד) וַעֲבַדִּי כָל־בְּלֵב עִקֵּב הָיְתָה רֹחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָיו וְהִבִּיאֹתִיו אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וַחֲרָעוּ יוֹרְשָׁנָה:

(כו) וידבר יקוק אל־מִשֶׁה ואל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 (כז) עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי שְׁמַעְתִּי:
 (כח) אָמַר אֲלֵהֶם חִי־אֲנִי נֹאֵם־יְקֹוֹק אִם־לֹא כִּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֹן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:
 (כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָפְלוּ פְּגִרְיֶכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם עָלַי:
 (ל) אִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לִשְׂכֹּן אִתְּכֶם בֹּהֶ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

דברים פרק א-במה זכה יהושע להינצל מעונש המרגלים?
 (לד) וַיִּשְׁמַע יְקֹוֹק אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצָף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:
 (לה) אִם־יֵרָאֶה אִישׁ בְּאַנְשֵׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתִּיכֶם:
 (לו) זֹלַתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הוּא יֵרָאֶה וְלֹא־אֶתֹן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּוַּרְתָּה וּלְבָנָיו יַעֲן אֲשֶׁר מָלֵא אַחֲרֵי יְקֹוֹק:
 (לז) גַּם־בִּי הִתְאַנֵּף יְקֹוֹק בְּגִלְלֶכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תִבָּא שָׁם:
 (לח) וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן הֶעֱמִיד לִפְנֵיךְ הוּא יָבֵא שָׁמָּה אִתּוֹ חֵזֶק כִּי־הוּא יַנְחִלָנָה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

יהושע פרק יד-דעתו של כלב על חלקו האישי בהדיפת דברי המרגלים
 (ו) וַיִּגְשׁוּ בְנֵי־יִהוֹדָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הִקְנִיז אֶתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים עַל אֲדוֹתַי וְעַל אֲדוֹתֶיךָ בְּקֹדֶשׁ בִּרְנָע:
 (ז) בְּרֹארְבָעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלַח מֹשֶׁה עֶבֶד־יְקֹוֹק אִתִּי מִקֹּדֶשׁ בִּרְנָע לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וְאָשַׁב אֹתוֹ דִּבֶּר כִּאֲשֶׁר עַם־לִבִּי:
 (ח) וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר עָלּוּ עָמִי הַמָּסִיו אֶת־לֵב הָעָם וְאָנֹכִי מִלֵּאֲתֵי אַחֲרֵי יְקֹוֹק אֱלֹהֵי:

הסברים אפשריים לתגובה הרפה של יהושע:
א- בצלו של משה:
 שמות פרק יז
 (י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כִּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֶק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחֹזֵר עָלָיו רָאשׁ הַגִּבְעָה:

שמות פרק לג
 (ט) וְהָיָה כִּבְּאֵה מֹשֶׁה הָאֱלֹהִים יֵרֵד עִמּוֹד הָעֵנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה:
 (י) וַרְאֵה כָּל־הָעָם אֶת־עִמּוֹד הָעֵנָן עָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶל:
 (יא) וְדִבֶּר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כִּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמִּחְנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן לֹעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל:

במדבר פרק יג
 (טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

במדבר פרק יא
 (כז) וַיֵּרֶץ הַנֶּעַר וַיֵּגַד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמִחְנֶה:

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בְּנֹנוֹן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחִירָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כָּלָאֵם:

העמק דבר במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ל
(ל) ויהס כלב. אמרו חז"ל דמשום הכי לא החל יהושע, דבשעה שהחל לדבר אמרו ליה דין ריש קטיעא ממלל, ופירשו המפרשים באשר לא היה לו בן זכר אינו חש לכליון הדור, והוא פלא, אם יאבד הדור חלילה מה יהיה ממנו, ואם לא יאבדו כולם כי אם הרבה מישראל אפילו אם היה לו בן זכר היה לו לבטוח שהם ינצלו כמו הוא בעצמו. אלא נראה דהכי פירושו שחשדוהו שרוצה להכניס את ישראל לארץ למען יהא ראש לכל הדור כאשר נודע להם, מה שאין כן במדבר אינו אלא נשיא וראש בשבטו, וזהו משמעות ריש קטיעא, מנהיג קטן אשר בדעתו להיות ראש גדול ולא הגיע למטרת חפצו עדיין, משום הכי חשדו שאינו מדבר בשביל רצונו של משה רבן של ישראל, אלא לטובת עצמו, אבל כלב כשדבר הכל הבינו שאינו מדבר לטובת עצמו כי אם אל משה. באשר משה מנהיגם, ולא לטובת יהושע או טובת עצמו, או משום שראה כלב דהעם מדברים בינם לבין עצמם, הסה כלב שישתקו ויפנו כולם אל משה:

רש"י הירש במדבר פרשת שלח פרק יג פסוק ל
(ל) ויהס - הפעיל של "הסה" הקרוב אל "חשה": לשתוק. משמעות "הסה" להימנע - או למנוע אחרים - מלהשמיע קול. כך חבקוק ב, כ; זכריה ב, יז ועוד. כלב ניסה להניא את העם מלהשמיע את קולו כנגד משה. מיד אחרי שהמרגלים כילו לדבר, פרץ זעם העם על משה. אנחנו מבינים שכלב ולא יהושע קם לדבר, שהרי באותה שעה היה צורך להגן גם על משה. אך העם הכיר את יחסו הקרוב של יהושע למשה, ולפיכך לא היה מייחס משקל רב להבטחותיו של יהושע.

ב- מחלוקת כלב ויהושע על גבולות הבטחון בה'

במדבר פרק יג

(ל) וַיַּהֲסֵם כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֶה נַעֲלֶה וַיַּרְשֵׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוֹכַל לָהּ:

משך חכמה במדבר פרק יג פסוק ל
(ל) ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה. הענין דהמה היו מתפחדים, מפני ששמעו מ"אלדד ומידד מתנבאים" (לעיל יא, כח) - משה מת ויהושע מכניס לארץ (סנהדרין יז, א). וראו כי משה לא מיחה בהם ולא גזר עליהם. ואם כן, להיכנס בארץ מבצר ולהילחם עם עמלק (פסוק כט), אשר כבר נכשלו בו (פרשת בשלח), ועם ענקים (פסוק לג), בלא משה - הלא יפלו כולם לפי חרבה! ולכן השתיק כלב את העם, במה שיחסו את כל המופתים אל משה. כי אדרבא! גדולתו תלוי בכם! שכל זמן שהיו נזופים במדבר לא נתיחד הדיבור למשה. ולכן אמר: "עלה נעלה" - בעצמנו, בלא משה, כי אין משה סיבה אצל השם להנהיגה הנסית, רק האומה הישראלית בעצמה היא ראויה להשגחה האלקית הפרטית. וזה: "כי יכול נוכל לה". והוא שאמר "ויהס כלב את העם" במה שמיחסים הכל "אל משה". זה לא תדברו ולא יעלה על לבכם שרק במשה תלוי הנצחון והנסים, לא כן! רק "עלה נעלה!" וזה שאמר יהושע (פרק ג (פסוק י): "ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם והורש יוריש" וכו'. פירוש, שלא תדמו כי משה היה בקרבכם והוא עשה את כל הגדולות. רק כי האלקים, אשר הוא חי תמיד, ולא משה שכבר מת. וה' חי לעולמי עד, ויכול להוריש מפניכם וכו'. ולכן, עד יהושע לא היה מי שקראו "א - ל חי".

והנה הדיבור אשר נאמר שלא על ידי שליחות נביא לישראל, יכלה להשתנות. אבל כיון שהמה טעו בזה שמשה הוא העיקר, ואם יבא דור נולד וישכחו את אשר משה היה ילוד אשה והוליד בנים, ידמו באמת כי הוא בעצמו אלקי ויטעו בו כי הוא המסבב מערכות ומשדד. לכן הוחלט בנבואה כי "משה מת", כדי להוציא מלבבם הטעויות. לכן אמר בפרשת דברים (א, לד) "ויקצוף (וישבע לאמור)", (פסוק לז) "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמור, גם אתה לא תבוא שם" - שאין יכול לבא כמו שבארתי. ולכן לא היה יהושע יכול לדבר זה, מפני שהיו אומרים שלכבוד עצמו הוא דורש, שהוא יכניסם לארץ ויבטחו עליו.

במדבר פרק יד

(ו) ויהושע בִּרְנוֹן וְכָל־בְּנֵי־יִפְתָּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגִדֵיהֶם:
(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עַדֶּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:
(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְקֹקֶה וְהֵבִיא אֶתְּנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

ספורנו במדבר פרק יד פסוק ח

והביא אותנו אל הארץ הזאת. הפך מה שהעידו חברינו באמרם לא נוכל לעלות אל העם כי אמנם לא יתקוממו יושבי הארץ לקראתנו כלל כאמרו ידמו כאבן עד יעבור עמך ה' (שמות טו, טז) וכן היה שלא עשו שום גדר ושום הכנה למנוע את עלות העם עליהם: ונתנה לנו. כי ראינו שלא קמה רוח באיש מפנינו ושמעתם לברוח:

אברבנאל במדבר פרק יג

והעם חשבו שכלב היה רוצה לדבר כאחד מן המרגלים והגדול שבהם כי הוא היה נשיא מטה יהודה ולכן שמעו אליו ואז אמר להם עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה רוצה לומר האנשים האלה חברי תכלית דבריהם הוא שהעליה בארץ כנען בדרכים היא נמנעת והכבוש אותה הוא יותר נמנע מצד חוזק אנשי הארץ וחולשתינו אין הדבר כן כי אנחנו חזקים מהם וא"כ אנחנו כפי העם אשר אתנו עלה נעלה בדרכים בעל כרחו של עמלק ושאר האומות שבדרכים ואחרי ההכנסה לארץ נירש ונכבוש אותה. וזה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה רוצה לומר בכחנו ובגבורתנו נעלה ונכבוש את הארץ ולכך השתיקם כדי שישמעו זה מפיו. והנה כלב לא רצה לזכור יכולת השם ונפלאותיו כי זה היה ראוי למשה לומר אותו. והוא כלב היה שמה להגיד ענין הארץ לא להגיד יכולת השם ונפלאותיו. ולכך הוא כאיש גבור חיל ואמיץ לבב השיב בדבריהם בשני חלקיו מהעליה בדרכים ומכבוש הארץ.